

Rôzne odborné združenia a organizácie sa dlhodobo snažia upozorniť na riziká užívania našou spoločnosťou tolerovaných – niekedy dokonca milovaných – drog, akými sú tabak a alkohol. Adekvátnu osvetu a dôraz na prevenciu máme tendenciu chápať ako znaky medicínsky vyspelej kultúry. Rovnako pravdivý však môže byť opak tohto predpokladu. Nechcem byť násilu kontroverzný. Prial by som si však, aby sme sa nad súčasnými snahami obmedziť užívanie legálnych psychoaktívnych látok produktívne zamysleli aj z inej, možno trochu širšej perspektívy.

Mám pritom na mysli nepríjemné a nevkusné obrázky na cigaretových krabičkách, kvôli ktorým teraz mnohí fajčiari vo veľkom kupujú tabatierky. Práve pre výraznejší emocionálny dopad, a hypoteticky môžeme usudzovať, že i motivačný efekt, bol varovný text nahradený ešte varovnejšími (bizarnými) fotografiami. Predpokladajme, že sa takto niektorých fajčiarov skutočne podarí odradiť od ďalšej konzumácie – najmä tých začínajúcich, úzkostnejších vo vzťahu k svojmu zdraviu, či na vizuálne stimuly senzitivnejších. Mohol by to byť pokus o účinnejšiu prevenciu. Či zdarný, to zrejme už v krátkej budúcnosti ukážu štatistiky. Z filozofického stanoviska však môžeme aj ustrnúť v prekvapení a pýtať sa, čoho znakom je substitúcia textu obrázkami? Z dejín vieme, že obrazy často slúžili na výchovu negramotných ľudí, ktorí nemali k dispozícii ani to najzákladnejšie vzdelanie. Preto pokrýva vnútro stredovekých kostolov toľko fresiek. Nie je náhrada textu obrazom znakom kultúrnej degradácie? Alebo ide o symptóm doby, ktorá sa riadi skôr vizuálnymi podnetmi, a v ktorej sa človek stáva behavioristickým strojom, generujúcim zodpovedajúce automatické odpovede? Prestávame veriť, že ľudia vedia čítať, alebo si myslíme, že už nejaké dobre mienené varovné odkazy nikoho nezaujímajú? Na prvú časť otázky by som odpovedal, že neprestávame, ale v prostredí, kde sú už všade grafické ikony, s tým už ani tak veľmi nepočítame. Na druhú časť nám dáva odpoveď fenomén habituácie. Opakovaný podnet nevyvoláva reakciu takej intenzity,

ako v čase svojej prvej prezentácie, prípadne už neindukuje žiadnu. Jednoducho zvyk. Mohli by ste si teraz začať myslieť, že iba ironizujem, ale netrafili by ste. Naozaj to považujem za úpadkové riešenie, nehľadiac na bežne prítomný odpor voči autoritám, ktorý majú mnohí z nás vskutku hlboko zakorenены, a v ktorom sa z takýchto snáh štátu akurát vysmieľajú. Ja sa nevysmieľam, len kritizujem. Tuhých fajčiarov sme motivovali ku kúpe krásnych a štýlových tabatierok, v ktorých cigarety vyzerajú ako zlato v pokladničke. A čo ďalej? Môžeme čakať podobné obrázky aj na fľašiach vína?

Odhliaďnuc od toho, že je to negustiózne, ide vlastne o averzívnu terapiu svojho druhu. Tej v adiktológii dobre rozumieme. V pomerne nedávnej minulosti sa v liečbe závislosti od alkoholu hojne používala. Stále však existujú pacienti, ktorí sa radi boja, a abstinujú len vtedy, keď sa tesne nad ich životom vznáša strach.

Áno, viem. Aj abstinencia udržaná takýmto spôsobom má cenu pre zdravie konkrétneho človeka, i keď jeho motivácia je v podstate nízka. Bojí sa, že mu na Antabuse bude zle. Trochu prízemné, nie?

Niečo podobné, vo vizuálnej forme akýchsi negatívnych porno-obrázkov, teraz sledujeme na krabičkách od cigariet. Kolkí z lekárov či iných zdravotníckych pracovníkov napriek tomu fajčia a budú fajčiť? Priznajte sa! Čo teda chceme od ľudí? Vychovávať ich škaredými obrázkami? Strašiť ich peklom vlastného dýchacieho systému?

Ako symptomatické vnímanie pohyby liberálnej spoločnosti, ktorá sa čoraz viac zasadzuje za slobody a práva jednotlivca, hoci pochybuje, že sa vie slobodne rozhodnúť pre zdravý životný štýl. Je v koncoch s tým, ako ho motivovať. A tak s ním narába ako s nevychovaným chlapčiskom, ktorý keď nepočúvne na tretie zavolanie, vypočuje si nové, o to silnejšie zastrašenie. Namiesto textu dostane farebný obrázok. Skutočne slobodný človek si však aj tak spraví po svojom a nevychované chlapčisko ešte na dôvažok naschvál rozbije okno. A bude sa smiať.

MUDr. Michal Patarák